

LIETUVIŲ ŪKININKŲ BAUDIMAS DĖL NEMOKĖJIMO POTERIŲ LENKIŠKAI¹

Konstantinas Jablonskis

1766–1767 metais buvo kilusi byla tarp Dubingių dvaro, kuris gynė ne tik savo reikalus, bet atstovavo taip pat Dubingių miestelėnams ir valsčiaus ūkininkams, ir Dubingių klebono kunigo Pranciškaus Stankevičiaus dėl vienos antrai šaliai padarytų skriaudų. Byla buvo sprendžiama Vilniaus vyskupijos konsistorijos. Tų metų konsistorijos protokolų ir nutarimų knygoje, esančiose Vilniaus Universiteto bibliotekos rankraščių skyriuje ir Vilniaus valstybiniame archyve, yra nemaža tos bylos užrašų, jie niekuo ypatinga nesiskiria nuo protokolų kitų dvarų ir miestelių bylose su savais klebonais dėl įvairių skriaudų. Jei iš tos bylos būtų likę vien tie užrašai konsistorijos knygoje, netektų kalbėti apie pasireiškiančią tose bylose Vilniaus vyskupijos kurijos kalbų politiką. Bet, be tų užrašų, Vilniaus Valstybinio Universiteto bibliotekoje yra dar vienas tos bylos raštas – Dubingių dvaro sąrašas klebono padarytų skriaudų. Iš jo matyti, kad buvo skundžiamasi, jog klebonas per porą metų įvairiomis neteisėtomis rinkliavomis, per didelėmis kalėdomis, turto grobimu ir t. t. padaręs dvarui ir jo atstovaujamiems žmonėms 9723 auksinus 19 grašių nuostolių. Sąrašas buvęs įteiktas konsistorijos paskirtiems komisariams, kurie buvo atvykę į Dubingius vietoje ištirti skundo, bet, atrodo, komisoriai į sąrašą nebuvo atsižvelgę. Tame sąrašė klebono padarytų ūkininkams skriaudų tarpe nurodyti keli atsitikimai pagrobimo iš ūkininkų sermėgų ir kepurių – matyti, tai buvo įprastinė klebono taikoma prievartos priemonė – dėl nemokėjimo lenkiškų poterių, o jų mokėjimo tik lietuviškai. Iš to tenka spręsti, kad vyskupijos administracijai klebono reikalavimas iš lietuvių ūkininkų mokėti poteries lenkiškai atrodė normalus, todėl ir vartojimas prievartos priemonių dėl to reikalavimo nevykdymo neskųstinas. Tai gi sistemingas Vilniaus vyskupijos ūkininkų lenkinimas per bažnyčią XVIII a. buvo laikomas normaliu dalyku. Tokiomis aplinkybėmis, žinoma, to meto literatūra lietuvių kalba – tikiybinio turinio knygos – Vilniaus vyskupijoje plisti negalėjo.

¹ Publikuota remiantis K. Jablonskio darbų rinktinėje paskelbtu tekstu: Lietuvių ūkininkų baudimas dėl nemokėjimo poterių lenkiškai. Iš *Lietuvių kultūra ir jos veikėjai*. Vilnius: Mintis, 1973. P. 305–307.

Priededu ištraukas iš Dubingių dvaro skriaudų sąrašo.

Punkta pretensyi dworu y włości dubinskiej do j. mc x-dza Franciszka Stankiewicza, plebana dubinskiego, do kommissyi dekretem konsystorskim wileńskim wyznaczoney, ww. ich mc xięży kommissarzom ad actum commissionis wyznaczonym w roku teraznieyszym 1767 miesiąca marca 27 dnia w Dubinkach podaney [...]

6-to. Józef Walukiewicz z synem z Wierbiliszek lat 3 jak w spowiedzi nie był w swoiey parafii, ze j. x. pleban nie przyjmuję go, ale w Giedroyciach salwując duszę spowiadać się musi za to, że na tłoki jak drudzy nie chodzi; tego chłopa odraża od tłok zwyczaj j. x. plebana taki, ze chłopom y jemu siermięgi grabi, zeby drugi dzien bez tłoki robili, y pas zgrabiał, że nie po polsku, ale po litewsku „chłopini litewka“ pacierz mowi, – to oddaie się do uwagi ww. j. xx. kommissarzow, a za pas zgrabiony kładzie się zł. 4 [...]

16-to. J. x. pleban, zeby jak nay(na)gleysza robota dworna była, chłopom koniecznie każe iść sobie na tłoki, a na tłokach siermięgi zabiera, zeby drugi dzien bez tłoki temuż j. mci robili, ile pod następującemi niepogody czasami w gospodarstwie szkody na zł. 100 [...]

19-no. Z Michaliszek Andrzejowi Bocianskiemu, że pacierza po polsku nie umie, ale po litewsku, wzioł siermięgi dwie valoris bitych dwa, facit zło. 16.

20. Z Kieyryszek Maciejowi Barcisowi takoz, że nie umiał pacierza po polsku, ale po litewsku, wzioł siermięgę ponoszoną valoris zł. 4 y pas panoszony valoris złoty jeden y groszy 20, facit zł. 5 g. 20.

21. Z Gawejek Wawrzyncowi Blaszewiczowi wzioł czapkę ponoszoną valoris zł. 1 gr. 10, takoz z Sidabrow Andrzejowi Kierulisowi zgrabiał czapkę nową, za którą dał zł pięć, siermięgę nową, za którą dał zł. 6, y pas nowy valoris zł. pięć, obudwum za nieumiejętność pacierzy po polsku, facit złotych 17 g. 10 [...]